

კაპიტალის დამატებითი ბუფერის მოთხოვნა სისტემური ბანკებისთვის¹

I. შესავალი

გლობალური ფინანსური კრიზისის დასრულების შემდეგ ერთ-ერთი მთავარი კითხვა, რომელიც ფინანსური სექტორისა და სხვა დაინტერესებული პირების მიერ დაისვა არის ის თუ როგორ უნდა დარეგულირდეს საბანკო სისტემები და რა უნდა გაკეთდეს სამომავლოდ ასეთი კრიზისების თავიდან ასაცილებლად. დისკუსიის ერთ-ერთი მთავარი საკითხი იყო ის, თუ როგორ უნდა გაეთვალისწინებინათ სექტორის მარეგულირებლებს ფინანსური ინსტიტუტების ზომა, მნიშვნელობა და, შესაბამისად, შედეგები, რომლებიც მათ რღვევას მოჰყვება ფინანსური შუამავლებისა და მთლიანად ეკონომიკისათვის. შედეგად, 2011 წლის ნოემბერში საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტმა გამოაქვეყნა მეთოდოლოგია, რომელიც განსაზღვრავს ბანკის გლობალურ სისტემურ მნიშვნელობას და წარმოადგინა რეკომენდირებული ღონისძიებები, რომლებიც მარეგულირებლებმა უნდა გაატარონ გლობალური სისტემური მნიშვნელობის მქონე ბანკებისათვის (BCBS 2011a).

გარდა იმ მეთოდოლოგიისა, რომელიც გლობალური სისტემური მნიშვნელობის მქონე ბანკების აღმოჩენასა და მათ დარეგულირებას შეეხება, ბაზელის კომიტეტმა 2012 წელს გამოაქვეყნა დოკუმენტი, რომელიც შეიცავს კრიტერიუმებს, რომლებითაც ხდება ქვეყნის შიდა ბანკების ადგილობრივი სისტემური მნიშვნელობის განსაზღვრა

ეკონომიკისათვის (BCBS, 2012). თუმცა, გემოთხსენებული დოკუმენტისაგან განსხვავებით, აღნიშნულ დოკუმენტში რეგულატორებს მეტი მოქნილობა ეძლევათ თავად განსაზღვრონ კონკრეტული მეთოდოლოგია და შესაბამისი მარეგულირებელი ღონისძიებები ქვეყნისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ფაქტორების გათვალისწინებით.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სისტემური ბანკების იდენტიფიკაციისა და მათთვის კაპიტალის ბუფერის დაწესების მთავარ მიზანს წარმოადგენს მათი გაკოტრების აღბათობის შემცირება და, შედეგად, ქვეყნის ფინანსური სტაბილურობისა და მდგრადობის ხელშეწყობა. აღსანიშნავია, აგრეთვე, კაპიტალის ბუფერის როლი არასწორი განზრახვებისა და მორალური საფრთხის (Moral Hazard)² შესუსტებაში, ასევე კონკურენციის ხელშეწყობაში, რაც დეკონცენტრაციის შედეგი იქნება და, საბოლოოდ, აისახება გადასახადების გადამხდელების შემცირებულ პოტენციურ ტვირთში, რაც შეიძლება თან სდევდეს სისტემური ბანკების ფინანსურ პრობლემებს.

სტატიაში წარმოდგენილია მეთოდოლოგია, რომელიც ემსახურება საქართველოსათვის სისტემური მნიშვნელობის მქონე ბანკების აღმოჩენასა და მათთვის შესაბამისი დამატებითი კაპიტალის ბუფერის დაწესებას. სისტემური ბანკების მნიშვნელობის განსაზღვრისათვის გამოყენებულია ბაზელის კომიტეტის მიერ წარმოდგენილი

¹ სტატიაში განხილული საკითხები და შერჩეული მიდგომები აღებულია მხოლოდ ამ სტატიის მიზნებისთვის, წარმოადგენს ავტორების მოსაზრებას და არ გამოხატავს ამ საკითხებზე სეპ-ის პოზიციას.
² მაგალითად, შეიძლება იყოს ინვესტორი ბანკის შერჩევით ნაკლებად შეაფასებს მის რისკიანობას, თუ იგი სისტემურია, რადგან ეცოდინება, რომ მთავრობა არ დაუშვებს მის გაკოტრებას.

მეთოდოლოგია, რომელშიც შეტანილია მცირე ცვლილებები ქვეყნის საბანკო სისტემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, რომლის საშუალებასაც იძლევა აღნიშნული დოკუმენტი. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ კაპიტალის დამატებითი ბუფერის დაწესების წარმოდგენილი მეთოდი ერთ-ერთია იმ მეთოდებს შორის, რომელიც გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში სხვადასხვა ქვეყნების მიერ და ეფუძნება კონკრეტული მოდელის გამოყენებას – რისკის მიხედვით შეწონილ აქტივებთან ფარდობის ისტორიულ განაწილებას – RORWA³ (Kuritzkes and Schuermann, 2010 & Skorepa and Seidler, 2012) განსხვავებით იმ ქვეყნებისგან, რომლებიც კაპიტალის დამატებითი ბუფერის დასაწესებლად სხვა, მსგავსი მახასიათებლებისა და პარამეტრების მქონე ქვეყნების გამოცდილებას ეყრდნობა.

სტატიაში თავდაპირველად წარმოდგენილია ბაზელის კომიტეტის პრინციპები და კრიტერიუმები სისტემურად მნიშვნელოვანი ბანკების დასარეგულირებლად. შემდეგ აღწერილია გზები, თუ როგორ შეიძლება აღნიშნული პრინციპების მორგება ქართული საბანკო სისტემისათვის და, შესაბამისად, როგორ ხდება კაპიტალის დამატებითი ბუფერის ოდენობის განსაზღვრა იმ ბანკებისათვის, რომლებიც აკმაყოფილებენ აღნიშნულ კრიტერიუმებს. საბოლოოდ კი, წარმოდგენილია შედეგები და რეკომენდაციები.

II. სისტემური მნიშვნელობის განსაზღვრა ქართული ბანკებისათვის

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტი გამოყოფს ბანკების სისტემური მნიშვნელობის ორ ტიპს: გლობალურსა და შიდას. გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოში მოქმედ არც ერთ ბანკს არ აქვს გლობალური სისტემური მნიშვნელობა, სტატიაში განხილული იქნება მხოლოდ შიდა სისტემური მნიშვნელობის განსაზღვრა და, შესაბამისად, დამატებითი კაპიტალის ბუფერის დაწესება ასეთი ტიპის ბანკებისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ ბაზელის კომიტეტს არ შემუშავებია დეტალური კრიტერიუმები შიდა სისტემური მნიშვნელობის განსაზღვრისათვის, რეკომენდირებულია რამდენიმე ზოგადი კრიტერიუმი, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელონ ქვეყნებმა. ესენია: 1) ზომა; 2) ჩანაცვლებადობა; 3) კომპლექსურობა და 4) ურთიერთკავშირი. საილუსტრაციოდ, ქვემოთ (ცხრილში 1.) მოცემულია ევროკავშირის ქვეყნებისთვის შესაბამისი კრიტერიუმები და მათი ხვედრითი წონები (EBA, 2014).

აღნიშნული კრიტერიუმისთვის რეგულატორი ითვლის ბანკის წილს სისტემაში და ამრავლებს შესაბამის წონებზე, მიღებულ შედეგებს აჯამებს და გამოყავს საერთო ქულა თითოეული ბანკისთვის.

ცხრილი 1.
სისტემური ბანკების განსაზღვრის კრიტერიუმები ევროკავშირში

კრიტერიუმი	მარჩენიბლები	ხ3. წონა
ზომა (25%)	მთლიანი აქტივები	25%
ჩანაცვლებადობა (25%)	ადგილობრივი საგადახდო ტრანზაქციები	8.3%
	კერძო სექტორის დეპოზიტები ეკ.-დან ⁴	8.3%
	კერძო სექტორის სესხები ეკ.-დან.	8.3%
კომპლექსურობა (25%)	არასაბირჟო დერივატივების ნომინალი	8.3%
	ქვეყნის გარეთ ვალდებულებები	8.3%
	ქვეყნის გარედან მისაღები თანხები	8.3%
ურთიერთკავშირი (25%)	ბანკთაშორისი სისტემის აქტივები	8.3%
	ბანკთაშორისი სისტემის ვალდებულებები	8.3%
	გამომშვებული სავალო ფასიანი ქაღალდები	8.3%

წყარო: European Banking Authority

³ RORWA – Return on Risk-Weighted Assets.

⁴ ეკ. – ევროკავშირი;

ცხრილი 2.

სისტემური ბანკების განსაზღვრის კრიტერიუმები საქართველოში

კრიტერიუმი	მაჩვენებლები	ხ3. წონა
ზომა (55%)	რისკის მთლიანი პოზიცია მომხმარებელთა დეპოზიტები მთლიანი შემოსავალი	20% 20% 15%
ჩანაცვლებადობა (25%)	ფილიალების რაოდენობა აგრო სექტორის დაფინანსება	20% 5%
კომპლექსურობა (5%)	ინვესტიციები კაპიტალში	5%
ურთიერთკავშირი (15%)	ბანკთაშორისი სისტემის აქტივები ბანკთაშორისი სისტემის ვალდებულებები საბითუმო დაფინანსება	5% 5% 5%

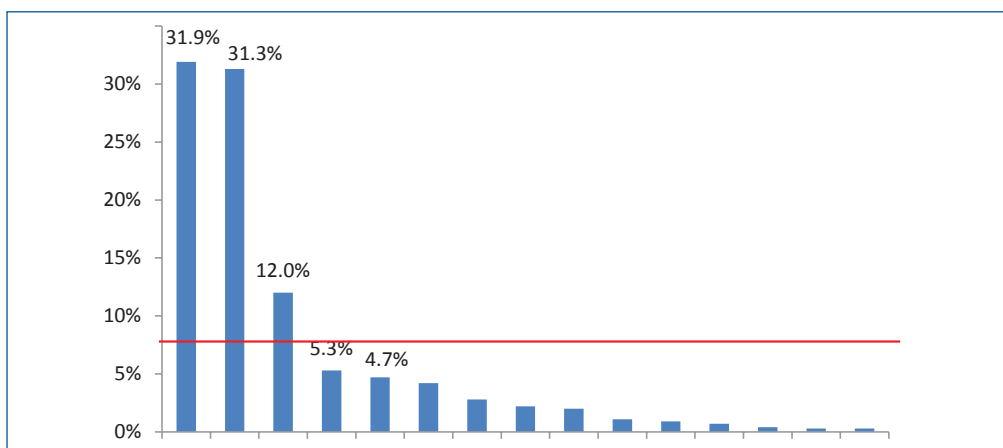
ქართული საბანკო სექტორისათვის დამახასიათებელი თავისებურებების გასათვალისწინებლად, ეს კრიტერიუმები და მათი ხვედრითი წონები მცირედით დაკორექტირებულია (ცხრილი 2). კერძოდ, ფინანსური სექტორის განვითარების მიმდინარე ეტაპისთვის ქართული ბანკების საქმიანობა ძირითადად სტანდარტული კომერციული საბანკო სერვისების შეთავაზებით შემოიფარგლება და დერივატიული ინსტრუმენტები და ქვეყნის გარეთ ოპერაციები უმნიშვნელოა; შესაბამისად, კომპლექსურობის წილი შემცირებულია და მხოლოდ კაპიტალში ინვესტიციებს მოიცავს. ფინანსური ინსტიტუტების ურთიერთკავშირისა

და დამოკიდებულების მაჩვენებელიც შერბილებულია, რადგან ბანკთაშორისი ბაზარი და მასზე დამოკიდებულება განვითარებულ ფინანსურ ცენტრებთან შედარებით დაბალია. შედეგად, გაიზარდა ბანკის ზომის წილი, რაც, რეალურად, ყველაზე უკეთ აჩვენებს მის სისტემურ მნიშვნელობას. ასევე, ჩანაცვლებადობაში დაემატა ფილიალების რაოდენობა და აგროსექტორის დაფინანსება, რაც რევიონებში ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის კუთხით მნიშვნელოვან ფაქტორად რჩება.

ამ კრიტერიუმების მიხედვით გამოთვლილი სისტემური მნიშვნელობა ინდივიდუალური ბანკებისათვის ასეთია:

გრაფიკი 1.

სისტემური მნიშვნელობის მაჩვენებელი ქართული ბანკებისათვის⁵ (ჰორიზონტალურ ღერძზე მითითებულია ბანკები, ვერტიკალურზე კი სისტემური მნიშვნელობის ქულა)

წყარო: სებ-ი, ავტორების კალკულაციები

⁵ მოცემული კალკულაციების მიზნებისთვის, სს ბანკი „რესპუბლიკა“ გაერთიანებულია სს „თიბისი ბანკთან“, რადგან მათი შერწყმა გაცხადებულია და მოსალოდნელია, რომ მიმდინარე წელს დასრულდება.

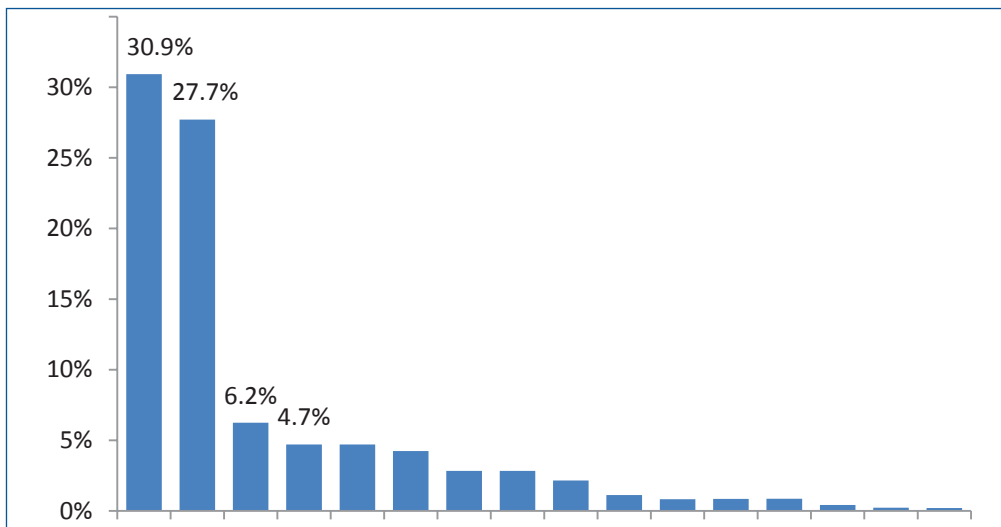
იმისათვის რომ დავადგინოთ რომელი ბანკები შეიძლება შეფასდეს სისტემურად მნიშვნელოვნად, საჭიროა, დადგინდეს ზღვარი, რომლის შემთხვევაში ბანკები კვალიფიცირდებიან, როგორც სისტემურად მნიშვნელოვანი. ასეთი ზღვრის დადგენის მკაცრად განსაზღვრული კრიტერიუმები არ არსებობს და როგორც საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის დოკუმენტშია მითითებული (BCBS, 2012), განპირობებულია ქვეყნისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ფაქტორებით. დოკუმენტში აღნიშნულია, აგრეთვე, რომ მარეგულირებელს ენიჭება უფლებამოსილება, თავად გადაწყვიტოს ასეთი საზღვარი ქვეყნის ფინანსური სტაბილურობის მიზნებიდან გამომდინარე. ევროკავშირის პრაქტიკით, 3.5%-ზე მეტი ქულის ბანკები კლასიფიცირდება სისტემურად, თუმცა ცალკეული ქვეყნის საზედამხედველო ორგანოს აქვს უფლება ეს ზღვარი დაწიოს 2.75%-მდე ან აწიოს 4.25%-მდე. მეორე მხრივ, გონივრულ დაშვებად ითვლება, რომ სისტემურად კლასიფიცირებული ბანკის წილი მეტი უნდა იყოს საშუალო სისტემურობის ბანკის (Reference Bank) წილზე მთლიან სექტორში⁶. საილუსტრაციოდ, შემოაღნიშნული

კალკულაციებით საშუალო ქართული ბანკის წილი გამოდის 6.7%⁷. რადგან გრაფიკზე მესამე და მეოთხე ბანკის წილებს შორის სხვაობა საკმაოდ მაღალია, და საერთაშორისო პრაქტიკაც მოქნილობის საშუალებას იძლევა, შეგვიძლია ნაკლებად კონსერვატიული მიდგომით პირობითად გადავჭრათ 10%-ზე. ეს რეალურად 1.5-ჯერ მეტია (შემდგომში, აღვნიშნავთ როგორც q კოეფიციენტს) ზემოთ გამოთვლილ საშუალო სისტემურობის ბანკის მაჩვენებელ ქულაზე (6.7%-ზე). მიღებულია, რომ, როგორც წესი, q>1-ზე, თუმცა მისი ზუსტი მნიშვნელობა არ არის განსაზღვრული, მათ შორის, საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის რეკომენდაციებით, და დამოკიდებულია მარეგულირებლის შეხედულებებზე, მიზნებსა და ქვეყნის სპეციფიკურ ფაქტორებზე⁸.

შედეგად, მიმდინარე პერიოდში 3 ბანკს ექნება სისტემური სტატუსი, თუმცა აღნიშნული სტატუსი პირობითია და მომავალში თუ რომელიმე ბანკი შეიცვლის სისტემურობის მნიშვნელობას ზემოთ მოყვანილი მეთოდოლოგიის შესაბამისად, მაშინ იმავე საზედამხედველო მიდგომების პირობებში, მას შეეცვლება ეს სტატუსი.

გრაფიკი 2.

ბანკების აქტივების წილი მთლიან შიდა პროდუქტში (2016)
(ჰორიზონტალურ ღერძზე მითითებულია ბანკები, ხოლო ვერტიკალურზე მათი აქტივების წილი მშპ-ში).

წყარო: საქსტატი, სეზ-ი, ავტორების კალკულაციები

⁶ რადგან, თუ საშუალოზე მცირე ბანკია სისტემური, მაშინ ბევრად ფართე საზედამხედველო ღონისძიებების განხილვა საჭიროა, რაც ამ ნაშრომის მიზნებს სცილდება.
⁷ დათვლილია, როგორც 100% გაყოფილი ბანკების რაოდენობაზე, 15-ზე. ბანკების მცირე რაოდენობის გამო ასეთი მაღალი მაჩვენებელი ბუნებრივია.
⁸ მაგალითად, იმავე მოდელის გამოყენებისას ჩეხეთის ცენტრალური ბანკი იყენებს q=2-ს, რისი გადმოღებაც ქართულ ბაზარზე ბანკების სიმცირისა და კონცენტრაციის გათვალისწინებით, ზედმეტად არაკონსერვატიული იქნებოდა.

გარდა აღნიშნულისა, საერთაშორისო პრაქტიკითა და ბაზელის კომიტეტის რეკომენდაციით, მარეგულირებლებმა სისტემური ბანკების მნიშვნელობის შეფასებისა და ილუსტრაციისთვის შეიძლება გამოიყენონ ისეთი მარტივი მიდგომა, როგორცაა, მაგალითად, ბანკების ზომის განსაზღვრა ქვეყნის ეკონომიკასთან მიმართებაში, რაც გაიზომება ბანკის მთლიანი აქტივების შეფარდებით მთლიან შიდა პროდუქტთან.

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, რამდენიმე ბანკის აქტივების შეფარდება მთლიან შიდა პროდუქტთან გამორჩეულად მაღალია, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ საქართველოში ზოგიერთი ბანკის სისტემური მნიშვნელობა დიდია ქვეყნის ფინანსური სტაბილურობისა და მდგრადობის შენარჩუნების თვალსაზრისით.

III. დამატებითი კაპიტალის ბუფერის გამოთვლის მეთოდოლოგია

სისტემური ბანკების მიმართ გასატარებელი ღონისძიებების საკითხი ფართო დისკუსიის საგანია სამეცნიერო ლიტერატურასა და საერთაშორისო საზღვარგარეთ პოლიტიკის ინსტიტუტების ნაშრომებში. საკითხის აქტუალურობა კიდევ უფრო გაიზარდა გლობალური ფინანსური კრიზისის შემდგომ, რადგან სწორედ ამ ბანკების გადარჩენა გახდა საჭირო გადასახადების გამამხდელთა სახსრებით. ასევე, ცალკეული შეფასებებით, არასტრესულ პერიოდებშიც საშუალოდ მსხვილი ბანკების კაპიტალის ადეკვატურობის, სტაბილური ფონდირების და რისკ-პროფილის მასასიათებლები უარესია იმავე რეგიონში მცირე ზომის ბანკებთან შედარებით (Laeven et al., 2014). ამ პრობლემების გადაჭრის გზებზე განსხვავებული შეხედულებები არსებობს. ერთი მოსაზრებით, ასეთ ბანკებს უნდა შეეზღუდოთ რისკიანი ბიზნეს პრაქტიკა (Vickers, 2011; Liikanen, 2012), ან, სულაც, დაწესდეს ლიმიტი ბანკის მაქსიმალურ მისაღებ

ზომამდე. თუმცა, ნათელია, რომ მკაცრი მიდგომა შეასუსტებს ფინანსური რესურსების ეფექტიან განაწილებას და ნეგატიურად აისახება რეალურ ეკონომიკაზე (Kashyap, Stein, and Hanson, 2010; Aiyar, Calomiris, and Wieladek, 2013). სხვა მკვლევარები მეტ აქცენტს აკეთებენ „გაუკოტრებელი“ სისტემური ბანკებისთვის („Too big to fail“) არსებული პირობითი სუბსიდიების შემცირებაზე, უკეთესი რეგულაციის ჩარჩოსა⁹ და კაპიტალის მოზიდვის საგანგებო გეგმების განვითარების სახით (Farhi and Tirole, 2012; Kashyap, Rajan, and Stein, 2010; and Stein, 2013).

ამ დისკუსიაში, დღეისათვის, ძირითადი კონსენსუსი ბაზელის საბანკო ზედამხედველობის კომიტეტის, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF, 2010) თუ სხვა ავტორიტეტული ორგანიზაციების მხრიდან, სისტემური ბანკებისთვის კაპიტალის დამატებითი ბუფერის მოთხოვნისკენ იხრება. აღნიშნული რეკომენდაციების შემდგომ, 2014 წლიდან ევროპის ქვეყნებში აქტიურად დაიწყო სისტემური ბანკებისა და სხვა სისტემურად მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების გამოვლენისა და მათთვის დამატებითი კაპიტალის ბუფერის დაწესების ღონისძიებები. პირველ ეტაპზე შემოიღეს „სისტემური რისკის ბუფერი“ („Systemic Risk Buffer (SRB)“), რომლის ფორმალური მიზანია გრძელვადიანი, არაციკლური, სისტემური ხასიათის იმ რისკების მიტიგაცია, რომელსაც კაპიტალის მინიმალური მოთხოვნების ჩარჩო არ მოიცავს. პარალელურად, ინერგება კაპიტალის მოთხოვნები „სხვა“¹⁰ სისტემური მნიშვნელობის ინსტიტუტების („Other Systemically Important Institutions (O-SIIs)“) მიმართ. უმეტეს შემთხვევაში, სისტემური ბანკები იცავენ ორივე ამ ბუფერს. აქედან, ზოგიერთ ქვეყანაში ეს ბუფერები კუმულატიურია და იკრიბება, ზოგჯერ კი მხოლოდ მათგან უმაღლესის დაცვაა სავალდებულო. ქვემოთ მოცემულია დაწესებული ბუფერების მიმდინარე მოცულობები და ბანკების რაოდენობა, რომლებსაც ეს ეხება. ბოლო სვეტშია ბუფერის მაქსიმალური ჯამური ოდენობა, რომელიც ყველაზე მსხვილ ბანკებს უწესდებათ.

⁹ მეტი დეტალებისთვის, იხილეთ ფინანსური სტაბილურობის საბჭოს (FSB) პოლიტიკის დოკუმენტი: Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions (2014).

¹⁰ სისტემურობის საკითხზე ბაზელის საბანკო ზედამხედველობის კომიტეტის პირველი რეკომენდაცია შეეხებოდა „გლობალურად სისტემური მნიშვნელობის ბანკებს“ („Global Systemically Important Banks (G-SIBs)“), ამიტომ შემდგომში ადგილობრივი ბანკებისთვის ევროკავშირში დაინერგა ტერმინი „სხვა“ სისტემურად მნიშვნელოვანი. სხვადასხვა ქვეყანაში, იმავე მნიშვნელობით გამოიყენება ტერმინი „ადგილობრივი სისტემური მნიშვნელობის ბანკი“ („Domestic Systemically Important Banks (D-SIBs)“).

ცხრილი 3.

ბანკების სისტემური რისკებისა და სხვა სისტემურად მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების ბუფერები ევროპის ქვეყნებში

ქვეყანა	SRB	ბანკები	O-SIIs	ბანკები	დაჯამება	სულ მაქს.
ხორვატია	1.5%-3.0%	ყველა	0.2%-2.0%	9	კუმულატ.	5.0%
ბულგარეთი	3.0%	ყველა	0.5%-1.0%	10	კუმულატ.	4.0%
უნგრეთი	0.5%-2.0%	8	0.5%-2.0%	8	კუმულატ.	4.0%
სლოვაკეთი	1.0%-2.0%	4	1.0%-2.0%	5	კუმულატ.	4.0%
დანია	1.0%-3.0%	6	0	6	-	3.0%
ჩეხეთი	1.0%-3.0%	5	0	6	-	3.0%
ესტონეთი	1.0%	ყველა	2.0%	2	კუმულატ.	3.0%
ჰოლანდია	3.0%	3	1.0%-2.0%	5	უმაღლესი	3.0%
ნორვეგია	3.0%		2.0%		უმაღლესი	3.0%
შვედეთი	3.0%	4	2.0%	4	უმაღლესი	3.0%
ლატვია			1.5%-2.0%	6	-	2.0%
ლიტვა			0.5%-2.0%	4	-	2.0%
საფრანგეთი			0.25%-1.5%		-	2.0%
გერმანია			0.5%-1.5%		-	2.0%
რუმინეთი	1.0%	2	1.0%	11	უმაღლესი	1.0%
პოლონეთი			0.25%-1.0%	10	-	1.0%
სლოვენია			0.25%-1.0%	8	-	1.0%

წყარო: European Systemic Risk Board (2017).

ბუფერის მოცულობის დადგენისას, საზედამხებდველო ორგანოები ითვალისწინებენ შესაძარი ქვეყნების პრაქტიკას და იყენებენ საკუთარ დისკრეციას, დააწესონ მათთვის მისაღები მოცულობა. ცალკეულ შემთხვევებში გათვლები მოდლების საშუალებით ხდება. წინამდებარე სტატიის მიზნებისთვის, აღებულია ამ კუთხით ჩეხეთის ცენტრალური ბანკის მიერ შერჩეული მიდგომა (Michal Skorepa and Jakub Seidler, 2013) და დათვლილია სისტემური ბანკებისთვის კაპიტალის პოტენციური ბუფერის მოცულობა.

კალკულაციები ეყრდნობა რამდენიმე დაშვებას:

1) თითოეული ბანკი უნდა აკმაყოფილებდეს საზედამხებდველო კაპიტალის ადეკვატურობის კოეფიციენტის მინიმალურ მოთხოვნას (k_{min}), მათ შორის, სტრესულ პერიოდში ზარალიანობის პირობებში;

2) სისტემურ ბანკს აგრეთვე უნდა გააჩნდეს კაპიტალის დამატებითი ბუფერი ($k(sib)^{11}$). შესაბამისად, ასეთი ბანკის კაპიტალი არ უნდა ჩამოცდეს $k_{min} + k(sib)$ მაჩვენებელს.

დამატებითი კაპიტალის ბუფერი სისტემურად მნიშვნელოვანი ბანკებისთვის განისაზღვრება „თანაბარი მოსალოდნელი ზეგავლენის პრინციპით“

¹¹ კოეფიციენტი – რისკის მიხედვით შეწონილი აქტივების მამრავლი.

(Skorepa, M. & Siedler, J., 2012), რაც შემდეგს ნიშნავს: მოსალოდნელი დანახარჯები ქვეყნისათვის, რომელიც სისტემურად უფრო მნიშვნელოვანი ბანკის რღვევის შედეგად შეიძლება მიადგეს ეკონომიკას უნდა უდრიდეს დანახარჯებს, რომელიც მარეგულირებლის მიერ მიჩნეული საშუალო სისტემური მნიშვნელობის მქონე ბანკის (Reference Bank) ჩამოშლას მოყვება თან.

თანაბარი მოსალოდნელი ზეგავლენის პრინციპის თანახმად, დამატებითი კაპიტალის ბუფერის მოთხოვნის მთავარი მიზანია, შეამციროს სისტემურად მნიშვნელოვანი ბანკის რღვევის ალბათობა $P(\text{sib})$ ისე, რომ მოსალოდნელი დანახარჯები $C(\text{sib}) * P(\text{sib})$, სადაც $C(\text{sib})$ სისტემური ბანკის რღვევის შედეგად მიღებულ ხარჯებს აღნიშნავს, გაუტოლდეს იმ ბანკის რღვევის შედეგად მიღებულ მოსალოდნელ დანახარჯებს, რომელიც მარეგულირებლის მიერ მიჩნეულია, როგორც საშუალო მნიშვნელობის ბანკად (sib^R). ცხადია, კაპიტალის ბუფერი საშუალო მნიშვნელობისა და მასზე ნაკლებად მნიშვნელოვანი ბანკებისათვის ნულს უნდა უდრიდეს.

მოსალოდნელი ზეგავლენის პრინციპი ფორმალურად ასე შეიძლება ჩაიწეროს:

ყველა სისტემური ბანკისათვის ($\text{sib} \geq \text{sib}^R$)¹², $P(\text{sib})$ უნდა აკმაყოფილებდეს:

$$P(\text{sib}) * C(\text{sib}) = P(\text{sib}^R) * C(\text{sib}^R) \quad (1)$$

$$P(\text{sib}) = P(\text{sib}^R) / [C(\text{sib}) / C(\text{sib}^R)]$$

იმისათვის, რომ გამოვთვალოთ $P(\text{sib})$ და, შესაბამისად, კაპიტალის ბუფერი $k(\text{sib})$, პირველ რიგში საჭიროა, განისაზღვროს $P(\text{sib}^R)$ -ის მნიშვნელობა. როგორც უკვე განვიხილეთ, საქართველოსათვის sib^R -ის დონე, პირობითად, განვსაზღვრეთ 10%-ად.

ხსენებული დაშვებებისა და იმის გათვალისწინებით, რომ საშუალო სისტემურობის ბანკს შესაბამისი ბუფერი არ მოეთხოვება ($k(\text{sib}^R)=0$), მივიღებთ, რომ $P(\text{sib}^R)$ შეესაბამება იმის ალბათობას, რომ ბანკი საანგარიშგებო პერიოდს დაასრულებს ზარალით. ეს სტატისტიკურად დაახლოებით იგივეა, რაც ისტორიულ RORWA-ს განაწილებაში ფარდობით

ბიტი სიხშირე შემთხვევებისა, როდესაც $\text{RORWA} \leq 0\%$. თუ RORWA-ს ისტორიული განაწილება მომავალშიც იგივე შენარჩუნდება, მაშინ მივიღებთ, რომ

$$P(\text{sib}^R) = P(\text{RORWA} \leq 0)$$

$P(\text{sib})$ -ის მნიშვნელობის დასადგენად (1)-დან საჭიროა, დადგინდეს $C(\text{sib})/C(\text{sib}^R)$ -ის მნიშვნელობა, რომელიც საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის თანახმად (BCBS, 2011b), სიმარტივისთვის შესაძლებელია, უხეშად, sib/sib^R მაჩვენებლის სახით შეფასდეს. ისტორიული RORWA-ს განაწილებით კი შეგვიძლია გამოვთვალოთ კაპიტალის მოსალოდნელი დანაკარგი $P(\text{sib})$ -ის თითოეული მნიშვნელობისათვის.

საბოლოოდ, კაპიტალის მოთხოვნა განსაზღვრული უნდა იყოს იმ ოდენობით, რომ ზემოთ აღნიშნული დანაკარგი დაიფაროს. აქედან განისაზღვრება დამატებითი კაპიტალის მოთხოვნის ოდენობა $K(\text{sib})$ სისტემურად მნიშვნელოვანი ბანკებისათვის.

IV. მონაცემები და შედეგები

გამოთვლები მოიცავს საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებს, რომელთა აქტივების წილი სისტემაში 1%-ზე მეტია (ასეთი სულ 9 ინსტიტუტია). მცირე ზომის ბანკების მონაცემები გამოუსადეგარია, რადგან უმეტესად მოკლე ისტორია აქვთ, მაღალი მერყეობით ხასიათდებიან და ძირითადად მათი მოგება-ზარალის მაჩვენებლები უფრო იდიოსინკრატული ფაქტორებითაა გამოწვეული, ვიდრე ბიზნესის საოპერაციო საქმიანობიდან. სტატისტიკისთვის აღებულია 2005 წლის ბოლოდან 2017 წლის დასაწყისამდე აღნიშნული ბანკების კვარტალური RORWA-ს მაჩვენებლები, რომელიც გამოითვლება, როგორც დაბეგვრის შემდეგ დარჩენილი მოგების შეფარდება რისკის მიხედვით შეწონილ აქტივებთან. ამ უკანასკნელში არ გაითვალისწინება უცხოური ვალუტის არაჰეჯირებული სესხებისთვის სავალუტო კურსის ცვლილებით გამოწვეული საკრედიტო რისკის გამო დამატებითი 75%-იანი შეწონვა, რადგან თავისი შინაარსით, ეს ცალკე მაკროპრუდენციული ბუფერია და ბანკის სისტემურ მნიშვნელობაზე არაა დამოკიდებული¹³.

¹² სადაც, sib აღნიშნავს ბანკებისათვის სისტემური მნიშვნელობის მაჩვენებელ ქულას (მაგ., იხილეთ გრაფიკი 1).
¹³ ასევე, მისი ჩათვლის შემთხვევაში მოდელის შედეგები არ იქნება შესაძარი სხვა ქვეყნების მაგალითებთან.

მითითებულ პერიოდში უარყოფითი კვარტალური მოგება დაფიქსირდა 15.9% შემთხვევებში ($P(sib^R)=15.9\%$). $P(sib^R)$ -ის დონეზე დაყრდნობით განისაზღვრა $P(sib)$ -ის მაჩვენებელი თითოეული სისტემური ბანკისთვის (5%, 5.10% და 13.2%). $P(sib)$ -ის მაჩვენებლის შესაბამისად, კვარტალური ROR-WA-ს განაწილებაზე დაყრდნობით, დადგინდა მოსალოდნელი კაპიტალის დანაკარგი თითოეული სისტემური ბანკისთვის. საშუალო კაპიტალის დანაკარგებმა ორი უმსხვილესი ბანკისთვის 4.2% შეადგინა, ხოლო ერთი ბანკისთვის 2.1%. ეს შედეგები რომ მოვარგოთ კაპიტალის დღევანდელ ჩარჩოს, რომელიც ზემოაღნიშნულ 75%-იან შეწონვასაც მოიცავს, საჭიროა მათი შემცირება ჯამურად ყველა რისკის მიხედვით შეწონილ აქტივებში ამ უკანასკნელის პროპორციის შესაბამისად, – დაახლოებით 30%-ით უმსხვილესი ბანკებისთვის და 2%-ით¹⁴ მესამე ბანკის შემთხვევაში. საბოლოოდ, ორი ყველაზე მსხვილი ბანკისთვის სისტემურობის გამო კაპიტალის ბუფერის ადეკვატური მოცულობა 2.5-3.0%, ხოლო მესამე ბანკისთვის 1.5-2.0% გამოვა.

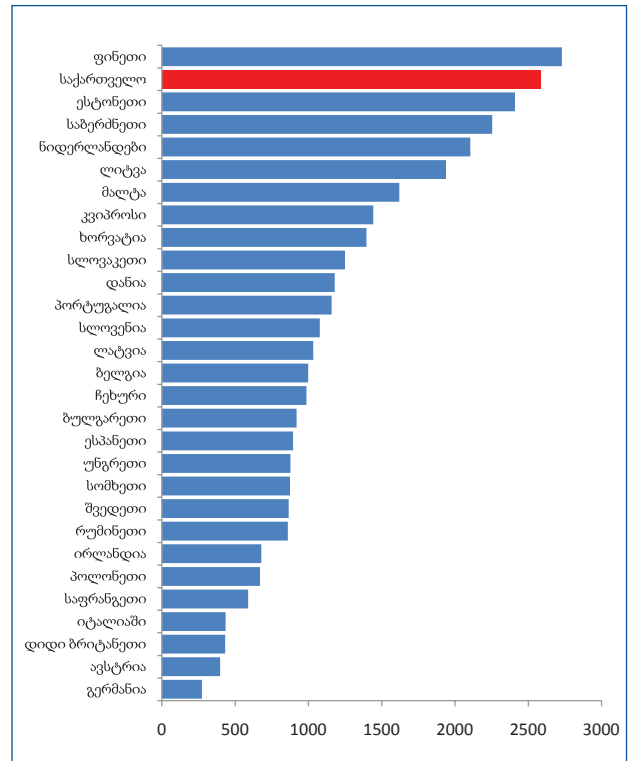
კაპიტალის დამატებითი ბუფერის ეს მოცულობები თანხვედრაშია ევროპის ქვეყნებში გავრცელებულ პრაქტიკასთან (ცხრილი 3). ამასთან, ნიშანდობლივია, რომ ქართული საბანკო სისტემის კონცენტრაცია მაღალია (გრაფიკი 3), რაც მაღალი ბუფერის შემოღების კიდევ ერთი არგუმენტია; თუმცა, საპირისპიროდ, აქვე გასათვალისწინებელია, რომ ქართული ბანკებისთვის რეგულატორის მიერ მოთხოვნილი კაპიტალის ადეკვატურობის კოეფიციენტისა და საშუალოდ აქტივების რისკების მიხედვით შეწონვის განაკვეთები უფრო მკაცრია.

V. დასკვნა

სტატიაში აღწერილია მეთოდი, რომლითაც ხდება ბანკის სისტემური მნიშვნელობის გამოთვლა და მიღებული შედეგების საფუძველზე დამატებითი კაპიტალის ბუფერის განსაზღვრა სისტემური მნიშვნელობის მქონე ბანკებისათვის. წარმოდგენილი მეთოდი სრულ თანხვედრაშია საბანკო ზედამხედველობის ბაზელის კომიტეტის მიერ წარმოდგენილ ძირითად პრინციპებთან და

გრაფიკი 3.

საბანკო სექტორის ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსი (HHI)¹⁵.

წყარო: ECB (2016)

კრიტერიუმებთან, თუ როგორ უნდა განისაზღვროს აღნიშნული მაჩვენებლები.

შედეგები ცხადყოფს, მათი ზომიდან გამომდინარე, ცალკეული ბანკების გავლენა ფინანსური სექტორის სტაბილურობასა და მდგრადობაზე საკმაოდ მაღალია. გამოიკვეთა, რომ შერჩეული კრიტერიუმებით სისტემური მნიშვნელობისაა სამი კომერციული ბანკი და, საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისად, საჭიროა მათთვის დამატებითი კაპიტალის ბუფერის განსაზღვრა. მისი განსაზღვრისათვის გამოყენებული მეთოდი ეფუძნება ისტორიულ, მოგებისა და რისკის მიხედვით შეწონილი აქტივების დროით მწკრივებს, და მიღებული შედეგებით, დამატებითი კაპიტალის ბუფერის ადეკვატური ოდენობა შეფასებულია რისკის მიხედვით შეწონილი აქტივების 2.5-3.0%, 2.5-3.0% და 1.5-2.0%-ად ორი ყველაზე მსხვილი და ერთი შედარებით ნაკლებად მსხვილი ბანკისათვის, შესაბამისად.

¹⁴ რადგან ამ ბანკის აქტივების დოლარიზაცია ძალიან დაბალია.

¹⁵ ამ სტატისტიკით, ევროპაში ყველაზე მაღალი კონცენტრაცია ფინეთშია, სადაც 3 უმსხვილეს ინსტიტუტზე საბანკო სისტემის სესხების 78% მოდის (OP Financial Group (36%), Nordea Bank Finland (28), Danske Bank Group (14%).

გამოყენებული ლიტერატურა

- Aiyar, S., Calomiris, C., & Wieladek, T. (2013). Does macro-pru lea? *Journal of Money, Credit and Banking*.
- Barth, R.J., Brummer, C., Li, T., & Nolle, E.D. (2013). Systematically Important Banks (SIBs) in the Post-Crisis Era: “The Global Response and Responses around the Globe for 135 Countries.
- BCBS (2011a): Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems (Revision June 2011), Basel Committee on Banking Supervision, November 2011.
- BCBS (2012): A Framework for dealing with Domestic Systematically Important Banks, Basel Committee on Banking Supervision, October 2012.
- European Banking Authority (EBA) (2014): Guidelines on Criteria of the Assessment of O-SIIS.
- European Central Bank (2016) Report on Financial Structures.
- Farhi, Emmanuel and Tirole, J. (2012). Collective Moral Hazard, Maturity Mismatch and Systemic Bailouts. *American Economic Review*12(1), 60-93.
- Kashyap, A. K., Jeremy C.S. & Samuel G. H. (2010). An Analysis of the impact of substantially heightened capital requirements on large financial institutions. Working Paper, Harvard University.
- Komarkova, Z., Hausenblas, V., Frait, J. (2012): How to Identify Systematically Important Financial Institutions, *Financial Stability Report 2011/2012*, Czech National Bank, pp. 100-111.
- Kuritzkes, A., Schuermann, T. (2010): What We Know, Don’t Know and Can’t know About Bank Risk: A View from the Trenches, chapter 6 in Diebold, F.X., Doherty, N.A., Herring. R.J. (eds): *The Known, and the Unknown in Financial Risk Management: Measurement and Theory Advancing Practice*, Princeton University Press.
- Laevan, Luc Ratnovski, L & Tong, H (2014). Bank Size and Systemic Risk. *IMF staff Discussion Note 14/04*.
- Laevan, L. Ratnovski, L. & Tong, H (2015). Bank Size, Capital, and Systemic Risk: Some International Evidence. *Journal of Banking & Finance*.
- Liikanen & Erkki (Chair) (2012). *The High-Level Expert Group on Reforming the Structure of the EU Banking Sector: Final Report*.
- Siedler, L. (2008); *Implied Market Loss Given Default: Structural-Model Approach*, IES Working No. 26/2008.
- Skorepa, M., Siedler, J. (2012). An additional Capital Requirement Based on the Domestic Systemic Importance of a Bank.
- Stein, J. (2013). *Regulating Large Financial Institutions*. Speech at the “rethinking Macro Policy II,” conference, International Monetary Fund, Washington, D.C.